

EL DR. ANTONI ORIOL I ANGUERA

per *Esteve Mestre Roigé*

0. Presentació

El Dr. Antoni Oriol i Anguera va néixer a Linyola fa cent anys, concretament el 27 de març de 1906. Al llarg de la seva vida fou un home renaixentista, va tocar moltes tecles –investigació, ensenyament, crític...- amb força èxit. El seu amor a Catalunya el portà el 1939 a l'exili, a França, i, el 1948, quan va comprovar que tenia les portes de l'ensenyament tancades, a Amèrica.

1. Els pares i germans. Infància.

L'any 1892, Victòria Anguera Bassedas era nomenada mestra de nenes de Linyola. El seu marit, Tomàs Oriol Font, fou el metge de Linyola. S'estigueren a Linyola fins l'any 1920. Tingueren 4 fills –els quatre metges– i 4 filles –les quatre mestres–. Antoni Oriol fou el darrer dels germans. Va néixer el 27 de març de 1906. La seva mare tenia 39 anys i el seu pare 46.

L'any 1900 s'havien comprat un solar i es construïren una casa.

De l'Antoni Oriol, sabem que va començar a estudiar a Linyola amb un mestre que recordarà tota la seva vida i el citarà mantes vegades, Delfí Ortíz, a l'igual com als 90 anys recordarà els seus companys de classe i com jugaven tots plegats al flendi, a la baldufa o al cuita! (parar?). A l'edat de fer el batxillerat, en principi va anar a estudiar als Maristes de Lleida i sembla ser que també ho hauria pogut fer al prestigiós Liceo Escolar de Frederic Godàs, on ensenyava Enric Arderiu i Valls, un altre linyolenc il·lustre.

La seva infància i vida familiar han quedat explicades en el poema “L'Herói Inconegut”, escrit als 12 anys per encàrrec dels seus germans i dedicat al seu pare. En ell ens parla de diferents indrets típics de la vila de Linyola: la Creueta, les Arroquetes, la Cabaneta del Nabau, el costum d'anar a dinar el dia de Dijous Gras

al Sitjar, les sortides a la recerca de l'enciamet de reguer, la tria del tronc que faria de Tió, quan els portaven la llenya des de Sant Martí, l'anar a dormir a les 10 de la nit, mentre el seu pare els explicava les històries del general Prim, la religiositat del seu pare –que resava en castellà- i els càntics d'ell i els seus germans quan anaven al cor de l'església, a cantar.

2. Carrera de medicina. Doctorat.

Havia acabat el batxillerat als 15 anys i va trobar una forta oposició familiar quan va mostrar interès per estudiar arquitectura. El seu pare li ho deixà clar: o medicina o res. Va decidir estudiar medicina, però es va imposar un repte –segons ell, un dels errors de la seva vida–: va decidir ser el metge més jove d'Espanya. Per entrar a estudiar a la Universitat de Barcelona, va haver de demanar una dispensa al Rei. Quan obtingué el títol de metge als 18 anys, es va adonar que un altre noi que també l'havia obtingut era uns dies més jove que ell i no va poder obtenir aquest “títol”.

Aleshores es va produir un fet important. Durant un any va substituir el seu germà Ramon i va fer de metge a Riudecanyes. Temps suficient per prendre la decisió que no tornaria a exercir la medicina, sinó que es dedicaria a la investigació i a l'ensenyament.

L'any 1926 –amb 20 anys– es casa a Ur (Cerdanya francesa) amb la seva companya d'infància i promesa de joventut, Antònia Palou Llaudet. Tenen pel davant gairebé 70 anys de vida en comú.

El 1927 és a Madrid, preparant-se per treure's el Doctorat. El 1928 fa d'ajudant de fisiologia de la Càtedra de Pi i Sunyer, a Saragossa. El 1929 obté el premi extraordinari del Doctorat. Aquest any es presenta a unes oposicions per obtenir una càtedra. Aquestes oposicions s'han fet per donar la càtedra a una persona concreta, però durant les proves impressiona el Tribunal, que per compensar-lo li facilita una beca per anar a ampliar estudis a Estrasburg. Es fa un nom i passa també per les universitats de Brussel·les i París.

El 1933 torna a Catalunya. El 1934 és professor de bioquímica del Politècnic. Director de l'Institut dels Sòls de Catalunya i Secretari General de la Societat d'Història Natural, una filial de l'Institut d'Estudis Catalans. Té 28 anys. Ha triomfat.

El 1936 és professor de bioquímica de la Facultat de Medicina de Barcelona.

El 1937 és President de l'institut internacional de la ciència Edaf. També rep a París la medalla d'honor Madame Curie per la seva investigació contra el càncer.

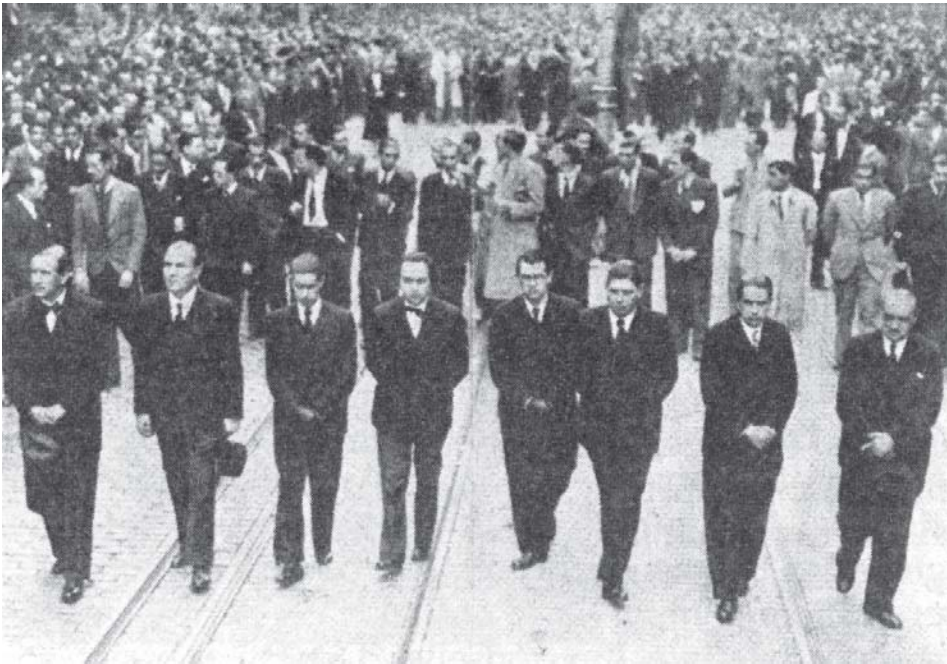
El 1938 és conseller del Consell Superior d'Educació Nacional i Subsecretari del Ministeri de Salut Pública.

El febrer de 1939 s'exilia.

3. Política. Guerra Civil.

Quan Antoni Oriol i Anguera va a estudiar a la facultat de Medicina de Barcelona, es trobà amb una facultat polititzada, on hi havia formats diferents escamots independentistes o separatistes. El que està clar, és que és un company inseparable dels germans Badia de Torregrossa, el Josep –nascut el 1903– i el Miquel –el 1906–, al qual ja havia conegut als Maristes de Lleida. Aquest, l'any 1925 intenta assassinar el Rei Alfons XIII en l'anomenat complot de Garraf. El Miquel Badia, que dirigeix la policia de la Generalitat, s'enfrontarà a l'exèrcit en els Fets d'Octubre de 1934, i l'Antoni Oriol l'ajudarà a fugir. Quan, l'abril de 1936, els germans Badia són assassinats per la FAI, Antoni Oriol i Anguera és una de les persones que presidiran el dol.

El 1922 també coneix Joan Cornudella i Barberà, nascut a les Borges Blanques, que havia anat a estudiar a Barcelona. L'Antoni Oriol i el seu germà Josep Oriol seran amics seus durant tota la vida –amb llaços més forts que els que tenen els germans, segons els fills del Cornudella–. El 1936, Joan Cornudella era secretari d'Estat Català. L'any 1937 escriurà una novel·la, *L'últim romàntic*, que dedicarà a l'Antoni Oriol.

Carles Pi i Sunyer, Martí Barrera, Doctor Carré, Ventura Gassol, Oriol Anguera, J. Oromí, X i Serra Hunter al funeral dels germans Badia (1936). Fotografia publicada al llibre de Jaume ROS SERRA, *Miquel Badia. Un defensor oblidat de Catalunya*. Editorial Mediterrània, pàg 209.

Quan esclata la guerra, es planteja d'anar a lluitar al front, però creu que serà més útil a la rereguarda i col·labora en la Direcció d'Investigació Científica. Participa en activitats organitzades per Estat Català i passa a formar part de la Comissaria de Propaganda de la Generalitat de Catalunya. Hi participarà d'una manera força activa. Hi publicarà *El menjar en temps de guerra* (1936), *Ciudadà: què has de fer davant la guerra aèria* (1937) i durant el 1938 escriu *Fisiología de los gases asfixiantes*, *La lluita per la vida*, *Què és la ciència del sol*, i un llibre de reflexió: *Conceptes 1939. Assaigs*. El 1939 s'exilia.

En una entrevista de l'any 1995, li preguntaven quina era la seva opinió sobre la guerra. Responia: *Quan va esclatar la guerra, em vaig indignar de la barbàrie feixista. Vaig obtenir la Direcció d'Investigació Científica per treballar en laboratori amb d'altres metges per fer front als problemes que presentaven els ferits de guerra, tot aplicant amb èxit el que es va anomenar "cura d'or", que servia per curar les ferides obertes.*

Encara que sempre vaig estar identificat amb el bàndol republicà, vaig arribar a la conclusió que la guerra era com un gos rabiós que a part de mossegar tothom, acaba per mossegar el seu amo. Es van cometre barbaritats, tant en el nostre costat com en l'altre. En tots dos costats hi hagué bèsties i àngels.

Malgrat aquests desenganys, tornaria a fer la guerra al costat dels obrers, de la llibertat i defensant els meus principis doctrinals, encara que el que vaig viure va deixar com a saldo, una generació marcada i destruïda com fou la nostra.

4. L'exili (1939-1940)

Hi ha diverses versions de la seva vida a l'exili. Sembla que, un cop a l'exili, va començar a treballar a la Universitat de Tolouse amb el professor Emili Soula i després li donaren una càtedra de fisiologia humana a la Universitat de París.

Segons afirma Fèlix Molina, ajudant del Dr. Antoni Esteve, quan va esclatar la II Guerra Mundial, el mes de setembre de 1939, el Dr. Esteve estava treballant en un laboratori, on, degut a la mobilització de part del personal, hi va poder entrar a treballar el Dr. Antoni Oriol, amb el qual va tenir una gran relació personal i professional. Treballaren al costat de científics com Henri Penau, Alexis Carrel, Medawar, Pauling...

Un fet sobresurt d'aquesta etapa. Quan els alemanys envaeixen França, el juny de 1940, i el President Companys és detingut per la Gestapo, fa un escrit on deixa encarregada al Dr. Oriol Anguera "la vigilància i cura del seu fill, –malalt mental greu– resident en un sanatori prop de París", fet que mostra la profunda amistat que hi havia entre Lluís Companys i el Dr. Antoni Oriol.

També davant de la presència de les tropes alemanyes, el Dr. Oriol, juntament amb la seva esposa i el seu fill i també el Dr. Esteve, fugiren cap al sud. Fou en aquest context que Mèxic li va oferir asil, però ell no va acceptar. Tenia contactes

amb el Dr. Gregorio Marañón, que el convidà a tornar a Espanya. Acceptà i el 12 de desembre de 1940 travessava la frontera. Com explicava ell mateix, va baixar del cotxe per donar-se a conèixer. El cotxe va continuar viatge i ell fou empresonat.

5. Un retorn insatisfactori

El Dr. Oriol fou depurat pels seus antecedents, per la qual cosa mai se li va permetre tornar a ensenyar a la Universitat.

Sobre la persecució política que va partir, hi ha un document que es va enviar a l'Hospital Militar de presoners Talleres, signat pel tinent en cap d'informació Jose Martín Blayes. Tenia 34 anys.

“Que vino a esta capital en el año 1933, procedente de la de Lérida, con el cargo de profesor de química en la Escuela Industrial del Trabajo, donde desde los primeros momentos se manifestó en sentido izquierdista y separatista, cuyas ideas propagó entre los alumnos de su clase, disertando los temas en dialecto catalan, creyendose que estaba afiliado a Esquerza Republicana, cuyos extremos no han podido ser comprobados. Tenia relaciones intimas con el exjefe de policia Badia, así como con los dirigentes del partido anteriormente indicado, consiguiendo debido a estas amistades el cargo de director del Instituto Internacional de Sueros, formando peña con los elementos de Esquerza Republicana. Al surgir el Movimiento se encontraba en esta capital y, desde los primeros momentos, se puso incondicionalmente al servicio de la causa roja, sindicandose a la CNT, cooperando en cuanto le fue posible con los elementos rojos mas destacados de esta capital, siendo uno de los firmantes del celebre manifiesto izquierdista dirigido al mundo civilizado. Dio una conferencia contra los gases, en la que prevenía al pueblo los medios que tenían que utilizar para combatirlos, al mismo tiempo que hacía una labor derrotista contra el Ejercito Nacional, ingresó a prestar sus servicios como oficial medico del hoy Hospital Militar del Generalísimo, huyendo a Francia dia antes de la entrada de nuestras gloriosas tropas en esta capital.

Dios guarde a España siempre y a V.S. muchos años, Barcelona 17 de desembre de 1940.

Cargos formulados contra el Dr. Antonio Oriol Anguera:

- 1.- Haber firmado el manifiesto de los intelectuales.*
- 2.- Haber salido del territorio español y no haber pasado a la España Nacional.*
- 3.- Conferencia gases.”*

Dos anys més tard, l'octubre de 1942, sortí publicat al *Boletín Oficial de la Provincia de Barcelona*, núm 263, un edicte de Luis Lorenzo Penalva, magistrat, jutge d'Instrucció núm. 13 de Barcelona, amb una ordre d'embargament sobre totes les propietats, comptes bancaris, joies o altres béns, que es poguessin relacionar amb Antoni Oriol Anguera d'acord amb l'expedient núm. 61 de 1942, que se li obrí per les seves responsabilitats polítiques.

Per estrany que pugui semblar, mai ningú no el va relacionar amb el seu amic Joan Cornudella, cap del Front Nacional i un dels polítics més perseguits de la postguerra.

Quan sortí de la presó, una de les primeres coses que va fer fou ajudar un científic jueu, Paul Sekelj, perseguit per la Gestapo; juntament amb el seu germà Josep i el Dr. Antoni Puigvert i Gorro el feren anar a Portugal i d'allí, mitjançant els seus contactes, primer l'enviaren a Estats Units i després al Canadà. Aquest jueu iugoslau l'havia ajudat a ell, a França.

6. La feina

El Dr. Esteve li va donar feina al seu laboratori, com a Director del Servei d'Investigació i Control. Amb el Dr. Antoni Oriol, va entrar al Laboratori el seu cunyat, també fill de Linyola, Jaume Palou Llaudet, el qual va esdevenir el seu ajudant de laboratori.

Fruit de la seva col·laboració en el Laboratori Esteve, el Dr. Oriol va publicar, per separat o conjuntament amb el propi Dr. Esteve, molts treballs d'investigació i alguns dels productes fets per ell foren venuts a diferents països.

Cal destacar que el professor Dr. Fleming va venir a Barcelona el 1948, va voler visitar expressament el Laboratori Esteve i el Dr. Oriol li va mostrar els treballs d'investigació en curs. El Dr. Fleming va mostrar-s'hi molt interessat.

Durant aquests anys va donar classes a l'Institut Neurològic i a l'Hospital de Sant Pau.

7. L'Altra cara del Dr. Oriol

El català i la seva literatura són perseguits. A la universitat, comencen a sorgir els primers moviments que pretenen fer front al genocidi cultural que pateix Catalunya i, de manera il·legal, comencen a editar una revista de literatura, *Ariel*, l'any 1946. Hi col·laboren Joan Triadú, Josep Benet, Alexandre Cirici... Són grups tancats. Es juguen anar a la presó. Malgrat la diferència d'edat, Antoni Oriol Anguera hi participa i col·labora amb ells. El 1947, Antoni Ribera, que encapçala un altre grup de joves universitaris –i que després es faria famós per la seva recerca d'OVNIS– funda la revista *Antologia*. També hi participarà.

El 1947 es crea un grup cultural, Miramar, amb un objectiu: intentar salvar la cultura catalana i, al mateix temps, fer un front cultural i polític contra el franquisme. Personatges: Maurici Serrahima, Josep Pallach, Josep Benet, Frederic Rahola, Alexandre Cirici... i també hi trobem Antoni Oriol Anguera. Per donar-se a conèixer, el grup començà a fer conferències. Al mes de maig de 1948, el Dr. Oriol donava una conferència a Mataró sobre “La crisi de l'home”.

Fruit de la seva relació amb la gent de l'art, és que uns joves que havien constituït un segell editorial li demanen que escrigui un llibre sobre Dalí, que havia tornat a Catalunya el juliol de 1948. El titula *Mentira y verdad de Salvador Dalí*. Al 'any següent escriurà un altre llibre d'art: *La pintura de Werner Peiner y el mensaje de Prusia*, per l'editorial Argos. Antoni Oriol passa a escriure llibres i a fer reflexions sobre l'art...

Totes aquestes activitats li creen l'enemistat d'estaments oficials de metges...

Però l'objectiu d'Antoni Oriol Anguera a la vida és ensenyar. Deixa la seva vida còmoda. El 12 de març de 1949 convoca els seus amics a un sopar de comiat. Alguns dels assistents són: Josep Pous i Pagès, Jaume Bofill i Ferro, Joan Alavedra, Clementina Arderiu, Pere Bohigas., Lola Bech, Anna Mª Maluquer... Marxa cap a l'Argentina. Cap a la Universitat de Córdoba. El Dr. Esteve el tindrà en nòmina al seu laboratori fins el 30 de juny de 1950.

Antoni Oriol i Anguera i Antònia Palou i Llaudet

8. Un esbós del segon exili (1949-1996)

El 1949 ocupa la càtedra de fisiologia de la Universitat de Córdoba. En pocs anys, publica 52 treballs i dirigeix 34 tesis doctorals. Té un gran èxit, també editorial. La coneixença que té del Dr. Marañón i de José Ortega y Gasset li obre les portes a tots els estaments del país. Des de la Universitat de Córdoba, el proposen un parell d'anys com a candidat al Premi Nobel de medicina. Té com a alumne qui després serà el Che Guevara, un estudiant extraordinari.

El 1957 s'han produït uns fets importants: hi ha un canvi de règim a l'Argentina, cops militars i afusellaments, i ell s'hi sent incòmode i, per altra banda, el Dr. Marañón l'avisava que hi ha unes oposicions per a una càtedra a la Universitat de Madrid. S'hi presenta i la guanya. És l'hora del retorn. Ho comunica a les autoritats acadèmiques de la Universitat de Córdoba que li fan un homenatge. Un cop té les maletes fetes, s'assabenta que el règim franquista el veta i no l'accepta com a professor. Es troba amb un gran dilema: què fer? No vol tornar a Espanya, però li fa vergonya tornar a demanar que l'acceptin a la Universitat de Córdoba. Demana ajuda a un amic seu, Folch i Pi, que fa de professor a Mèxic, perquè li busqui feina. Aquest es presenta davant el seu degà, demanant-li que contracti el seu amic, tot assegurant-li que Mèxic acollirà un savi. Aquesta proposta el sorprèn i ho demana al President de Mèxic, que accepta que l'acullin...

Entra com a professor de Fisiologia de l'Instituto Policlínico Nacional de Mèxic. Investiga, publica treballs mèdics i nombrosos llibres d'art, filosofia, antropologia, tradueix llibres, dóna conferències en les quals demostra el que és: un savi. Es mostra com un gran comunicador. Cada cop que venia de Mèxic, a Barcelona, se li organitzaven conferències al col·legi de metges i s'omplien les sales de gom a gom.

Des de Mèxic, va signar documents en defensa del català i en contra del genocidi cultural que estava patint Catalunya, va participar en la revista de l'Orfeó Català de Mèxic i hi va donar tantes conferències com va caldre.

Quan es va recuperar la democràcia ja tenia 70 anys, va decidir continuar vivint fins a la mort a Mèxic.

Perquè vegeu com era el seu caràcter, el seu darrer llibre publicat en vida fou *Marcos, mensajero de la paz*, dedicat al subcomandante Marcos i als zapatistes. Va morir a l'abril de 1996.

Bibliografia sobre el Dr. Antoni Oriol i Anguera

Jaume ROSELL, “Antoni Oriol i Anguera, un metge humanista”. *Revista de Catalunya*, núm. 126 (Febrer 1998).

Antoni ORIOL I ANGUERA, *Poesia gran i petita*. Publicat per la seva família. S'hi publica *Semblanza de mi padre*, d'Antoni Oriol i Palou. Any 2002.

Joan SAMSÓ, *La cultura catalana. Entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*. PAM (Biblioteca Abat Oliba, volums 141 i 147).

Fermí RUBIRALTA I CASES, *Joan Cornudella i Barberà. (1904-1985)*. PAM. Barcelona, 2003

Fermí RUBIRALTA I CASES, *Una història de l'independentisme català. De Francesc Macià a Josep Lluís Carod-Rovira*. Pagès Editors. Lleida, 2004.

PUBLICAT A LA REVISTA BARRET PICAT DE LINYOLA

Esteve MESTRE ROIGÉ, “Antoni Oriol Anguera”. *Barret Picat* núm. 82 (febrer-març 1994).

Esteve MESTRE ROIGÉ, “El Dr. Antonio Oriol i Anguera”. *Barret Picat* núm. 98 (novembre 1996).

Esteve MESTRE ROIGE, “Antoni Oriol i Anguera” *Barret Picat* núm. 129 (desembre 2001).

Esteve MESTRE ROIGÉ, “Antoni Oriol i Anguera. Poemes”. *Barret Picat* núm. 145 (juliol 2004).

Fermí RUBIRALTA I CASAS, “El Dr. Antoni Oriol i Anguera. Metge, crític d'art, antropòleg, sociòleg... i separatista”. *Barret Picat* núm. 146 (octubre 2004).

Fèlix BOSCH, “El Dr. Antoni Oriol i Anguera i el Dr. Antoni Esteve i Subirana”. Dins Dossier A.O.A. (1). *Barret Picat* núm. 156 (juny 2006).

Dr. Antoni ESTEVE, “El Dr. Antoni Oriol i Anguera”. Dins Dossier A.O.A (1). *Barret Picat* núm. 156 (juny 2006).

Arxiu IEC: “Nomenament del Dr. Oriol com a membre del Institut d'Estudis Catalans (1966)”. Dins Dossier A.O.A.(1) *Barret Picat* núm. 156 (juny 2006).

A. Criol Anquera

**Redescubrimiento
del
hombre**

LIBRERÍA EDITORIAL
ARGOS, S. A.
BARCELONA - BUENOS AIRES

ANNEX: POEMES D'ANTONI ORIOL I ANGUERA.

I. PARE NOSTRE....

Pare nostre...
entre ombres i orenetes
torna entre nosaltres
abans no t'oblidis del camí
de casa nostra.

Pare nostre que vius tan lluny
que gairebé no ens albiures
on sigui que estiguis
santificat sigui el teu nom
però no el de tots aquells
que tanquen els ulls
per tal de no veure
el pus de la misèria.

Al cap de 1980
ja és per de més demanar-te
que vingui el teu regne
entre tots nosaltres
i malgrat la por
l'angoixa i el dubte
que ens volta
desitgem encara de veure't.

Quan parlaves al ric
de l'agulla i del camell
tots a la una i unànims
per TU votàvem
inclòs el més pobret sense un mos de pa
aixecava la mà
bo i dient
"Facis la teva voluntat"
aquí a la Terra con allà
en el cel.

II. ORACIÓN HERÉTICA

(1974 – En memoria de S. Allende)

1. PESTE (a Albert Camus)

Lo de Chile fue milagro ési o no?
¿Ola gigante de un sismo cósmico
o simple palestra en el lodo?
¿Fue el principio de Todo
o...el final de Nada?

Somos cochura de barro, maltrechos y a medio cocer.
De pronto, Zeus amasa la argila con su propia mano
imondo y lirondo sale un Quijote! Enjuto, cortado, derecho
para gritarle ¡ladrón! Al ladrón,
¡majadero!, al majadero
y ¡embustero! al farsante que se le ponga adelante.

Esto fue Salvador Allende, y esto fue
lo que no vio el tendero ni el doctor
un santo laico, que apostrofó al Cielo
un caballero, que murió , de pie,
porque clamaba ¡justicia! ¡JUSTICIA! ¡JUSTICIA!

¡Fariseos, Cresos, Plutos!
Si no vísteis este milagro
no esperéis nada de Dios,
sois escorpiones de oro
y a partes iguales isois!
virus, ponzoña y pus
lombrices viscosas que no conoceis la luz,
medicastro, abarroteros, canónigos, bachilleres
mujeres encopetadas de cacerola y sarten... para todos
va mi desprecio, va mi asco y mi desdén.

Habrà que hacer otro crimen
para que oigan los sordos,
los millonarios, los generales, los tontos...

Habrà que montar otra horca
para colgar a Neruda,
con los Machados, Allendes,

Cristos y Garcías Lorca....
Oídllo bien; figurones, uniformados, cabrones:
¡Todos somos responsables!
Yo el primero ¡Tú también!

Adelante bellacos, jodidos
quereis sangre, muertos, heridos...¡ilos habréis!
Total, todos estamos podridos. Yo,
hasta ayer fui cristiano ¿Y qué?
¡Hoy formaré
al lado de Trotsky, de Marx y de Mao Tsé!

Quiero que los alacranes me encuentren
así como estoy, una ficha de fichero,
un peón del Universo,
un apátrida, un converso, un piojoso iapestado!
apestado como vosotros, sí,
pero del otro lado.

(Del llibre Poesia gran i petita.)

III. EL RETORN A LA NATURALESA

L'home a poc a poc s'ha posat una capa isoladora que li tapa la Naturalesa. Abans, entre Naturalesa i Home tot anava a partir. Els arbres i el menjar, l'aire i la muntanya. Ara l'Home aviat serà un “estranger” que la Naturalesa no coneixerà, ni ell coneixerà la Naturalesa.

Un esperit finíssim –F. Galí– ens explicava un dia les delícies del fred autèntic i de la calor autèntica. El fred de ciutat és traïdor, constipa i mata. El del camp és sempre sa. Contava l'artista que la calor, el fred i tots els elements, a les ciutats són producte de “manufactura”. Segurament que arriben cada matí amb els camions que la mercaderia a la plaça. Hi deu haver caixes de vent, de fred, de calor, segons els dies. I, naturalment, arriben “passats”.

Nosaltres ho escoltàvem amb goig. “El fred contemplat darrera els vidres d'una casa de deu pisos, que a més té bona calefacció, és un fred artificial. És de teatre. No és de debò i per això la Fisiologia no el coneix. Les reaccions de l'organisme són sobtades i no adients”.

“El fred en plena muntanya, és noble, dóna la cara, i la fisiologia respon amb armes i bagatges. Trenca totes les llances. L'anatomia li fa costat amb totes les formacions necessàries. Trenqueu amb els dits el gel que penja dels arbres gelats,

trepitgeu la neu que cruix al vostre pas. Rellisquet, feu tombarelles, us feriu i no us esglaieu. Entre altres motius perquè al cantó del costat no hi ha la farmàcia ni el dispensari”.

Té raó l'artista. I consti que tot això té un llenguatge fisiològic. Reflexos, vasodilatació, to muscular, defensa, adaptació. Tant se val, preferim el llenguatge de l'artista. La naturalesa és noble. Quan heu de lluitar, lluiteu cara a cara. A ciutat, la gent va perdent tot contacte amb la Naturalesa. Aire viciat. Aliments sintètics. Sensualitat desviada. Velocitat. Anuncis lluminosos. Trastorns de vista. Psicastènies. Bogeria. RELAXACIÓ! Cal retornar a la Naturalesa. Allí cadascú es retrobarà a si mateix.

Les escoles primàries han d'ésser clavades al camp. No poden ésser racionalistes. Han d'invocar les coses naturals. Davant dels arbres i damunt del camp s'ensenya més bé la geografia i història, física i química, història natural i fisiologia. Val més comptar arbres que comptar números, i d'això l'aritmètica se'n ressent.

L'home adult s'ha de retrobar a si mateix. No pot seguir fent la vida sexual contra natura, la vida alimentària contra natura, la vida social contra natura. Això porta indefectiblement a les estadístiques esmentades de degeneració mental, trastorns sexuals, feblesa general, apatia fisiològica. Guanyem cada dia en velocitat sense atendre l'HOME, i un dia quedarem absorbits com una volva en el bufarut de la civilització. (...).

Del llibre *Conceptes 1939. Assaigs*, escrit en plena Guerra Civil i publicat l'any 1938, per l'Editorial Atena de Barcelona, pàgs. 296-297.